

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2013

MADUO: 70

NAKO: 2 diura

Pampiri e, e na le ditsebe di le 21.

DITAELO

1. Buisa tsebe e, ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng e e latelang mme o tshwae dipotso go tswa mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo tlhopha dipotso tse o batlang go di araba.
3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le NNE:

KAROLO YA A:	Padi	(35)
KAROLO YA B:	Terama	(35)
KAROLO YA C:	Dikgangkhutshwe	(35)
KAROLO YA D:	Poko	(35)
4. Araba dipotso di le PEDI fela go tswa mo dikarolong tse PEDI tse di farologaneng:

KAROLO YA A: PADI
Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

KAROLO YA B: TERAMA
Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE
Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA D: POKO
Araba dipotso di le PEDI.
Lenaneonetefatso le tla go thusa mo tlhophong ya dipotso.
5. Buisa ditaelo ka kelotlhoko mo tshimologong ya KAROLO NNGWE le NNGWE.
6. Kwala palo ya dikarabo jaaka dipotso di boditswe.
7. Simolola KAROLO NNGWE LE NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
8. Kwala ka mokwalo o o phepa o o bonalang.
9. Tiriso ya nako e e tshitshinngwang: Metsotso e le masomeamarataro (60) e dirisiwe mo KAROLONG NNGWE le NNGWE.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e tla letla batlhatlhojwa go tlhopha dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: PADI			
Araba potso e le NNGWE fela.			
POTSO	MOFUTA WA POTSO	MADUO	TSEBE
1. <i>Bogosi Kupe</i>	Potso ya tlhamo	35	5
	KGOTSA		
2. <i>Bogosi Kupe</i>	Dipotso tse dikhutshwane	35	5
	KGOTSA		
3. <i>Morabaraba</i>	Potso ya tlhamo	35	6
	KGOTSA		
4. <i>Morabaraba</i>	Dipotso tse dikhutshwane	35	6
	KGOTSA		
KAROLO YA B: TERAMA			
Araba potso e le NNGWE fela.			
5. <i>Molatswana wa gaetsho</i>	Potso ya tlhamo	35	9
	KGOTSA		
6. <i>Molatswana wa gaetsho</i>	Dipotso tse dikhutshwane	35	9
	KGOTSA		
7. <i>Molatswana wa gaetsho</i>	Potso ya tlhamo	35	11
	KGOTSA		
8. <i>Molatswana wa gaetsho</i>	Dipotso tse dikhutshwane	35	11
	KGOTSA		
KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE			
Araba potso e le NNGWE fela.			
9. <i>Ngatana ya Lehumo</i>	Potso ya tlhamo	35	14
	KGOTSA		
10. <i>Ngatana ya Lehumo</i>	Dipotso tse dikhutshwane	35	14
	KGOTSA		
KAROLO YA D: POKO			
Araba dipotso di le PEDI fela.			
11. Serurubele sa molapo	Dipotso tse dikhutshwane	17½	17
	KGOTSA		
12. Bosigo bo tsene	Dipotso tse dikhutshwane	17½	18
	KGOTSA		
13. Ke go tsenya phatsimane	Dipotso tse dikhutshwane	17½	19
	KGOTSA		
14. Motlha, nkemele	Dipotso tse dikhutshwane	17½	20

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso le le latelang go bona gore o arabile dipotso tse di tlhokegang:

KAROLO	NOMORO YA POTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA POTSO E O E ARABILENG
A: PADI (Tlhamo KGOTSA Dipotso tse dikhutshwane)	1–4	1	
KGOTSA			
B: TERAMA (Tlhamo KGOTSA Dipotso tse dikhutshwane)	5–8	1	
KGOTSA			
C: KGANGKHUTSHWE (Tlhamo KGOTSA Dipotso tse dikhutshwane)	9–10	1	
KGOTSA			
D: POKO (Dipotso tse dikhutshwane)	11–14	2	

ELA TLHOKO: Netefatsa gore o arabile dipotso go tswa mo dikarolong tse PEDI.

KAROLO YA A: PADI

Araba potso e le NNGWE fela mo karolong e.

POTSO 1: *BOGOSI KUPE* – DPS Monyaise

Bontsha gore setso le batsadi di ka ketefaletsa bana botshelo jang o ikaegile ka lerato la ga Modimoeng le Matlhodi le Oshupile le Matlhodi. Kwala tthamo ya mafoko a a kana ka 250-300 o ikaegile ka ntlha e e fa godimo.

[35]**KGOTSA****POTSO 2: *BOGOSI KUPE* – DPS Monyaise**

Buisa nopollo e e latelang mme morago o arabe dipotso.

Mosadimogolo o ne a le mo ntlwaneng a gamola dintshe. Fa monna a tsena a ikogona kwa motsheo, a bapa le lesokwane. 'Mma, ke moeng mo fatsheng leno, mme ke letlhogonolo ka e re ke ise ke bee lesago fa fatshe, ke bo ke setse ke bonye molekane. Ke ne ke tla lala ke fetile; jaanong ke tla nama ke sa tlhotse malatsinyana mono go bona molekane yo, le go rulaganya mafoko.'

Mosadimogolo a utlwa gore o mo godimo ga mafoko a nyalo; mme a ithaya a re o bua ka mongwe mo motseng. A atamela go utlwa gore ke morwadia mang yo o sego go le kalo. A bala basetsana ba ba setseng mo motseng, ba go itsegeng ba ka itatlhela mo dimong a tshwana le yo. A itse gore ke morwadia Kgori. Mo tshetsaneng yotlhe go se yo batho ba mmolelelang ka mmaka-mogale jaaka ene; e bile a setse a kile a ya go boa gare ga mpa ya lefatshe, mme a boa a ntse a le lephotse. 'Rra, ga ke utlwe sentle.' 'Ka re pelo e ja serati, mma; sebatlelwa ga e se je. Ka re bolela gore o mpolaela kae.' Mosadimogolo a thaakanya ditsebe. 'O riana o bua ka ngwanake'? A atamela. 'Ntswele ka ntlo- gone jaanong Tswa!'

- 2.1 Naya leina la rre wa moeng. (1)
- 2.2 Moeng yo o mo umakileng mo go 2.1 o ne a etetse mang? (1)
- 2.3 Goreng rre yo a ipitsa moeng? (2)
- 2.4 Ke eng se se neng sa dira gore mosadimogolo a kobe rre wa moeng? (2)
- 2.5 Kgaitسادie Tukisang ke mang? (1)
- 2.6 Motho yo o mo umakileng mo go 2.5 o ne a nyalwa ke mang? (1)
- 2.7 Botshelo jwa ga Tukisang bo ne bo ntse jang kwa bokhutlong? Neela mabaka a le MABEDI. (4)
- 2.8 Ka dintlha di le PEDI naya semelo sa ga Tukisang. (4)
- 2.9 Goreng Modimoeng le Matlhodi ba ne ba kgaogana? (2)

- 2.10 Ke tshwanelo efe ya botho e e gatakiwang ke setso mo pading e? (2)
- 2.11 Ditiragalo tsa padi e, ke tsa bogologolo. Netefatsa se ka dintlha di le PEDI. (4)
- 2.12 Neela tshobotsi ya ga rraagwe Obakeng wa madi. (4)
- 2.13 Obakeng o godile kwa ntle ga lerato la ga rraagwe wa madi. A se ke ntlha kgotsa ke kakanyo? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 2.14 Botsalano jwa ga Obakeng le bontsalae bo khutlile jang? (2)
- 2.15 Lebaganya mafoko a a mo KHOLOMONG ya A le ditlhaloso tse di mo KHOLOMONG ya B.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
2.15.1 Obakeng	A Monna wa ga Matlhodi.
2.15.2 Moremi	B Morwa Masilo.
2.15.3 Tukisang	C O latofadiwa ka go kgaola bothale.
	D Modisa wa dikgomo.

(3 x 1)

(3)
[35]**KGOTSA****POTSO 3: MORABARABA – SJ Lebethe**

Go tsalana thata ga Ntshimane le basetsana go mo tliseditse mathata mo botshelong jwa gagwe le Morwesi. Tshegetsa tlhagiso e, ka go kwala tlhamo e e ka nnang le mafoko a a kana ka 250–300 o ikaegile ka ditiragalo go tswa mo pading.

[35]

KGOTSA**POTSO 4: MORABARABA – SJ Lebethe**

Buisa nopo e e latelang mme morago o arabe dipotso.

Bese ya rutla, pelo ya ga Mmakgosi e dutla. Ya goga, ya rwala masigo ka tlhogo. Kgabagare Mmemme a ya dikgofeng. Ntshimane a mmona. Motho ga a ka ke a robala sentle mo beseng e tsamaya, fa e se fa a itshegeditse ka sengwe, kgotsa a robetse mo go yo mongwe. Ntshimane a mo goga ka bonolo gore a robale mo go ena. A inama, a mo sebela mo tsebeng: 'O se ka wa lora.'

Ditiragalo tsotlhe tse, tsa se ka tsa feta leitlho la ga Mmakgosi. Tiragalo e ya kgotla Morwesi kwa botenye thata. O ne a e bona e arogana le ya ga Ntshimane gona fa.

Mo lekgetlong la pele o ne a belaela gore gongwe Naome o ne a fosa. Fela jaanong, fa a sa le a itse Mmakgosi, o ne a ise a ke a mmolelele maaka.

'O a itse, Ntshimane? Go na le basimane ba le bantsi ba ke ba fetisetsang pele ka ntlha ya gago. Fela e kete wena o ikaeletse gore o dire phuthego e wena o tla nnang moruti wa yona. Nna ga ke a ikaelela go nna mongwe wa phuthego eo.

O ka nna wa tsamaya o dira jalo. Fela e seng fa o ntheile wa re o a nthata, gone nna ga ke pitse e e golegwang fa thoko gore fa tse di gogang di lapa, e tsenngwe mo jokong. Go na le basetsana ba bangwe ba ba reng bona ga ba tshwenyega fa ba tlhakatlhakanngwa, fa fela le bona ba gopolwa. Nna ga ke motho yo o ntseng jalo. Gape ...'

'Mpolelele, Morwesi. Fa o nnetse go mpona diphoso jaana, a wena ga o na tsona?'

'Nnyaya, nna ga ke na tsona. O kile wa utlwa eng ka ga me?'

'Fa ke sa go balele diphoso tsa gago, ga se gore ga o na tsona.'

'Ga o mpolelele tsona ka ntlha ya gore ga ke na tsona, ga ke re? Ga go ka moo o ka se kang wa mpalela tsona di rototse matlho jaaka tsa gago. Ke sona se se dirang gore ke go balele tsa gago. Di tlabisa ditlhong.'

- 4.1 Bese e ne e rutla e lebile kwa kae? (1)
- 4.2 Go ne go ya go dirwa eng, kwa bese e neng e ya gona? (2)
- 4.3 Mmemme le Ntshimane ba tsalana jang? (2)
- 4.4 Naya semelo sa ga Morwesi ka dintlha di le PEDI fela. (4)
- 4.5 A go siame gore lekau le dire botsalano le ditsala tsa lekgarebe la gagwe? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 4.6 A Mmakgosi e ne e le tsala e e ikanyegang ya ga Morwesi? Tshegetsa ka dintlha di le PEDI. (4)
- 4.7 Kgaogano ya ga Morwesi le Ntshimane e tlhodilwe ke eng? (2)
- 4.8 Naya diphoso di le PEDI tseo Morwesi a neng a di dira fa a ntse a ratana le Ntshimane. (4)
- 4.9 Ditiragalo tsa padi e, di diragalela kwa motseng ofe? (1)
- 4.10 Polelo e e reng 'Fa Mmakgosi e ne e se tsala ya me, le ena o ka bo a le mo phuthegong.' Ke ntlha kgotsa kakanyo? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 4.11 Mpute le Bontle ba bolailwe ke eng? (2)
- 4.12 Ntshimane o ne a nyetse mang? (1)
- 4.13 O ithutile eng ka lerato la ga Ntshimane le Morwesi? (2)

- 4.14 Ke ka ntlha ya eng mmaagwe Morwesi a ne a rata Ntshimane? (2)
- 4.15 Naya leina la tsala ya ga Mpute ya kwa Ga-Rankuwa. (1)
- 4.16 Lebaganya mafoko a a mo KHOLOMONG ya A le ditlhaloso tse di mo KHOLOMONG ya B.

KHOLOMO A		KHOLOMO B
4.16.1	Ntshetsana	A O ne a nyalwa ke Ntshimane.
4.16.2	Mmule	B Ntshimane o ne a mo rekela maungo fa ba ne ba ile kwa dikgaisanong tsa mmimo.
4.16.3	Mmakgosi	C O ne a nyalwa ke lekawana le le neng le dira kwa Rosslyn.
		D O ne a nna kwa Madibeng.

(3 x 1)

(3)
[35]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: TERAMA**MOLATSWANA WA GAETSHO – DMG Sekeleko**

Araba potso e le NNGWE fela mo karolong e.

POTSO 5: Mosimane Sankatane – DM Mothibi

Kwala tlhamo ya mafoko a a kana ka 250–300, o bontshe ditiragalo tsotlhe tse di supang gore badiragatsi ba mo terameng ga se ba madi le nama.

[35]**KGOTSA****POTSO 6: Moipolai yo o sa lelelweng – EK Lebethe**

Buisa nopollo e e latelang mme morago o arabe dipotso.

MmaSeako:	Nna ke bona se se botoka rraabo, e le go amogela bonnyane jo a re bo nayang, re bo re itsamaela.
Modise:	E seng jalo mama. Nna ga ke batle go tsamaya.
MmaSeako:	Modise tsamaya o ye go ikhutsa ngwanaka. O tsogile o thotile dikgetse tse di bokete tsa mmopo.
Seako:	Mmaabo.
MmaSeako:	Ke reeditse mogatsaka.
Seako:	A le wena o setse o eletsa fa re ka fuduga?
MmaSeako:	Go bua boammaaruri, ke gore ga ke batle go fetoga motlholagadi gonne ke a itse gore Phika o ile go dirisa mokgwa mongwe le mongwe o o makgwakgwa go go tlosa mo tseleng ya gagwe.
Seako:	Mmaago Modise, ke batla o ntlhaloganye sentle. Lefatshe leno ke a le rata. Go feta foo, gore ke fuduge mono, ke gona fa ke kgaogane le temo.
MmaSeako:	O tlhokomele gore botshelo ba gago bo mo kotsing.
Seako:	(<i>Ka boganka</i>): Matshelo a batho botlhe a mo kotsing. Gape itse gore ga ke tshosiwe ke Phika. Ke matlholaadibona. Tseno ke dinyana, ke fetile dikotsi tota.
MmaSeako:	Le gale, re tla tsoga re bona gore Phika o tswa go ithuta mathaithai afe kwa Gouteng.
Seako:	(<i>O gatelela lentswe</i>): Fela nna, ke ya go nna ke nna Seako. A ka se mphetole. (<i>Ba a tswa</i>)

6.1 Tlhopha karabo e e maleba mo go POTSO 6.1.1– 6.1.4.

6.1.1 Seako e ne e le molemirui wa ...

- A korong.
- B merogo.
- C mmopo.
- D ditšheše. (1)

6.1.2 Tiro ya Raditerekere e ne e le go ...

- A rekisa masimo.
- B lemela balemirui.
- C lemela Phika.
- D kgweeletsa Killer. (1)

6.1.3 Fa morago ga ntwaga Modise o ne a eletsaga gore rraagwe a mo rekele ...

- A baesekele ya go ya masimong.
- B mmotorokara.
- C terekere ya go lema.
- D masimo. (1)

6.1.4 Killer, Phika le Seako ba ne ba lwela kwa ...

- A masimong.
- B ntlong ya ga Seako.
- C lesakeng la ga Seako.
- D Gouteng. (1)

6.2 Ke madi a eng a MmaSeako a reng ba a amogele? (1)

6.3 Ke mang yo o neng a itsise Seako gore go na le balemirui ba ba tsamaileng mo motseng? (1)

6.4 Ke eng se se dirileng gore balemirui ba tsamaye mo motseng? (2)

6.5 Naya dintlha di le PEDI tse di dirileng gore Phika le Seako ba lwe. (4)

6.6 Ka dintlha di le PEDI, naya tshobotsi ya ga Killer. (4)

6.7 Phika ke lenweenwee. Tshegetsa tlhagiso e, ka dintlha di le PEDI. (4)

6.8 Ke tumalano efe e Phika le Raditerekere ba neng ba e saenile? (2)

6.9 Go ya ka Phika maikaelelo a gore masimo a kopanngwe e ne e le afe? (2)

6.10 Ka dintlha di le THARO, tlhalosa maano a Seako a a dirileng le balosika lwa gagwe gore ba kgone go fenyaga Phika. (6)

- 6.11 Naya morero wa teramakhutshwe e. (2)
- 6.12 Ke eng se se supang gore ditiragalo tsa teramakhutshwe e, di diragalela kwa motseselegaeng? Neela di le PEDI fela. (2)
- 6.13 Ke molemirui ofe kwa ntle ga Seako yo o neng a le kgatlhanong le dikakanyo tsa ga Phika? (1)
[35]

KGOTSA**POTSO 7: *Ba tla nkitse – ES Lekalakala***

Kwala tlhamo ya mafoko a a kana ka 250–300, ka botshelo jwa ga Boipelo morago ga loso lwa ga Ramarumo go fitlhela a tsena ka kgolegelo. [35]

KGOTSA**POTSO 8: *Mosese, Mosese, Mangole le Menwana – DM Mothibi***

Buisa nopo e e latelang mme morago o arabe dipotso.

Bosalala:	Feke, fologa monna, o ye gae go bosigo. Fologa, fologa, fologa! Ga o nwe mosimane ke wena wa re tšhutšhu! (<i>Feke o a potla</i>) Mogošane wa gago o ka re wa motho a hupile ntšwa e e suleng.
Feke:	(<i>O potla gape</i>): Ntšwa e e suleng! Go siame monna. Boleo jwa me ke bojalwa le mogošane. Jwa gago jona ke tlile go bolelela Nnuku ka banyana ba ba salang ba mo thubela motse a seyo. (<i>O itewa ke kgodisa</i>)
Bosalala:	(<i>O tshagisa tshotlo</i>): Ooyii, kana o tlwaetse go ntshosetsa ka go re o tla bolelela Nnuku! Go fedile gompiano, buti. O ile Nnuku. Ke lokologile ... Ga se maloba ke go reka ka madi a bojalwa gore o se ka wa mmolelela.
Feke:	O kobile Nnuku? O kobile mosadi monna?
Bosalala:	O tshosiwa ke eng? O nyale o tle o tlogele go gakgamalela mathata a banna ba bangwe. Botagwa jo ke jona bo dirileng gore o palelwe ke bophodisa. Jaanong o bona gore o itire lephodisa la ...
Feke:	Ke lephodisa la diphiri tsa gago. Fa o ka bo o se na diphiri nka bo ke sa bolawe ke bojalwa jo o ntswalang molomo ka jona.

Bosalala: *(Ka bogale):* Monna, fologa o tsamae. Ke se tlhole ke go bona. *(O thubaganya lebati la koloj, o a e dumisa, o a tsamaya. O bua a le esi)* Nnuku, Nnuku! Nnuku e ne e le sssoomamang! Rona re itse boMmemme. Ga ke bolo go fepa motho ka bojalwa ke mo reka gore a fitlhe diphiri tsa me. O ile Nnuku. Ke nna le Mmemme fela. *(O emisa koloj)* Ooyi, naare o setse a timile lebone le ena Mmemme bathong? O robetse ngwanyana wa me yo ke sa bolong go mo lomelediwa ke Nnuku. O emetse gore Salaboy a feta a re ko-ko-ko! Gararo mo lebating, a be a bula. *(O kokota gararo mo lebating a be a leta sebakanyana. A be a ipoeletsa gape. O buela kwa tlase ka go fela pelo)* Khaaman! Bula ka pele ke ise ke bonwe ke matlho a a fa a a ratang dilo a! Naare Mmemme o robetse jo bofe? A ka ya le boroko mo ntlong ya go ikutswa?

8.1 Tlhopha karabo e e maleba mo go POTSO 8.1.1–8.1.4.

8.1.1 Mmemme e ne e le ...

- A mosadi wa ga Bosalala.
- B nnakaagwe Bosalala.
- C lekgarebe la ga Feke.
- D lekgarebe la ga Bosalala.

(1)

8.1.2 Rantleru ke ...

- A sajene.
- B seresanta.
- C lephodisa.
- D lefotenente.

(1)

8.1.3 Mmemme o bolailwe ke ...

- A Bosalala.
- B Feke.
- C Nnuku.
- D Rantleru.

(1)

8.1.4 Feke o ne a latlhegelwa ke tiro ka ntlha ya ...

- A go goroga thari.
- B go nwa thata.
- C go lwa.
- D go tlhoka kitso.

(1)

8.2 Ke ntlo ya ga mang e go fitlhetsweng setopo sa mosadi mo go yona?

(1)

8.3 Ke mang yo o neng a thubela Nnuku motse?

(1)

8.4 Ke ka ntlha ya eng fa Bosalala a ne a bolaisa Feke bojalwa?

(2)

- 8.5 Feke o ne a dira tiro ya mothale ofe pele a ineela mo bojalweng? (1)
- 8.6 Diphiri tse Feke a buang ka ga tsona, ke dife? (2)
- 8.7 A go siame gore banna ba ba nyetseng jaaka Bosalala ba nne le baratani kwa thoko? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 8.8 Go tlile jang gore mojako wa ntlo ya ga Bosalala o bo o notletswe ka fa gare? (2)
- 8.9 Ka dintlha di le PEDI, naya tsela e e thusitseng gore go tshwarwe mmolai wa ga Mmemme. (4)
- 8.10 Ka dintlha di le PEDI, tlhalosa gore Mmemme ke motho yo o ntseng jang? (4)
- 8.11 A setlhogo sa teramakhutshwe e, se tsamaelana le diteng? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 8.12 Feke o itshupile e le mmatlisisi yo o botlhale go gaisa Rantleru? Tshegetsa ka dintlha di le PEDI. (4)
- 8.13 Ke mang yo o neng a losa batho mo terameng e? Tshegetsa ka lebaka. (3)
- 8.14 E ne e le ka nako efe ya letsatsi fa Bosalala le Feke ba goroga kwa ga Bosalala? (1)
- 8.15 O ithutile eng ka Feke? (2)

[35]**PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 35**

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE**NGATANA YA LEHUMO – KM Mbonani le ba bangwe**

Araba potso e le NNGWE fela mo karolong e.

POTSO 9: Moepalemena o a bo a le ikepela – BM Ditlhokwe

Mmalenoko le Kerileng ba ne ba sotla Ketlafenya mme kwa bokhutlong go ne ga sotlega bona. Tshegetsatsa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo go tswa mo khutshweng mme o kwale tlhamo ya mafoko a a kana ka 250-300.

[35]**KGOTSA****POTSO 10: Mogatsaka o tla nkgopola–BM Ditlhokwe**

Buisa nopollo e e latelang mme morago o arabe dipotso.

O ne a itsise monna wa gagwe ka dilo tse, ka ene e ne e se motho yo o dumelang mo dilong tseo, a mo itsise fa e le ditoro fela. E rile go lemoga fa wa monna a sa mo tseye tsia, a bona gore a se tlhole a mo loma tsebe ka ga dilo tse. Selo se segolo se se neng se mo tlhokisa boitumelo e le go tlhoka thari. Ba lekile go taboga go kopa thuso mo go bonkadilatlha, mme botlhe ba bua puo e le nngwe, ngwana o teng, lo tla mo fiwa.

Lerato la bona le ne le tsepame, go itshupa fa ba utlwile melao, e bile ba itlamile matheka ka yona. Go se diphetogo dipe, e le bobedi bo bolayang noga. Ka a ne a file monna wa gagwe pelo yotlhe ya gagwe, a ikanne gore ene ke wa o ka swa nka go ja, e bile ga go ope yo mongwe yo o tla mo gapang maikutlo ntle le Tatlhego. A iteile sehuba gore ga go diphefo gongwe diteko tsa botshelo tse di tla mo reketlisang le go mo latlhisa maikano a gagwe. A ipolelela fa e le lone fela loso lo lo tla ba kgaoganyang.

E ne e le tlwaelo gore mafelo a mangwe le a mangwe a kgwedi ba ye go ba tlhola kwa gae le go ba isetsa sa go ja, le go thusa ba ga malomaagwe ka madi le diaparo tsa sekolo. A botshelo jo bo monate, go sa lebiwa 'lapa le le lengwe fela, le kwa gaabo mosetsana, ba sa go lebale. Ba itse gore rangwanaagwe le ene o a ja. E ne e re fa Bafedile a ka bona ba wela tsela, a tshege gore a ntshe la motlhagare. O ne o tla mmona a tswa a belege matsogo a lebile ntlheng ya ga Mmatotlhanyo. Dilo di dirwang ke batho, o bone motho dingwaga di ile, o ipotse gore o tsenetsene 'lapa la bana o batla eng. Motho wa teng motshegare, molwetse yo o fa yo o ikokotlelang ka lore, e re bosigo a tlole go feta le lone letsetse tota. O ka ithaya wa re ga a na le bana, etswa ba le teng. Ke a bona gore e rile go bona fa ba tlhoka boroko ka dilo tsa ga mmaabone, ba bona gore ba ngwegele kwa ga mmangwanaabona kwa Phitsane.

E re motho wa teng a ntse a tsamaya a utlwe fela mme mongwe a re 'Wena Tshose o kgaleme mmaago, e seng jalo lo tla tla go mo sela kwa ga me kwa e le setopo.'

- 10.1 Tlhopha karabo e e maleba mo go POTSO 10.1.1–10.1.4.
- 10.1.1 Mokaedimogolo wa kwa 'Eskom' ke ...
- A Van Wyk.
 - B Tatlhego.
 - C Ramokeledi.
 - D Mogakwe. (1)
- 10.1.2 Tatlhego le Ditshebo ba ne ba reeditse mmimo wa ...
- A Brooke Benton.
 - B Manhattans.
 - C The Commodores.
 - D Marvin Gaye. (1)
- 10.1.3 Ngwana wa ga Tatlhego le Mmadira ke ...
- A Mogakwe.
 - B Mothusi.
 - C Mpho.
 - D Ditshebo. (1)
- 10.1.4 Mothusi o ne a dira jaaka ...
- A motlhokomedi wa Eskom.
 - B ngaka ya setso.
 - C mmueledi.
 - D tlelereke. (1)
- 10.2 Naya maina a batsadi ba monna wa ga Ditshebo. (2)
- 10.3 Ngaka e e thusitseng Tatlhego e ne e nna kwa kae? (1)
- 10.4 A toro ya ga Mmadira e ne ya nna nnete? Tshegetsa karabo ya gago. (2)
- 10.5 Mmadira o ne a ya kwa kae morago ga gore Tatlhego a mo kobe mo ntlong? (2)
- 10.6 Goreng Bafedile le Mmatotlhanyo ba ne ba tlhoka boroko le boitumelo ka ga Tatlhego le Mmadira? (2)
- 10.7 Tlhalosa gore ke lebaka lefe le le neng la tshabisa bana ba ga Bafedile go nna gae? (2)
- 10.8 A lenyalo le le neng le rulagantswe ka ditlhare ke basadibagolo le ne la atlega? Tshegetsa karabo ya gago. (2)
- 10.9 Ka dintlha di le PEDI fela, neela semelo sa ga Mmadira. (4)

- 10.10 Mmui wa mafoko a, 'Mogatsaka o tla nkgopola' ke mang? O ne a a lebisitse kwa go mang? (2)
- 10.11 A o dumalana le ntlha ya gore lefufa ga le a siama, le ka tlhola boloi mo bathong? Tshegetsa ka lebaka o ikaegile ka khutshwe. (2)
- 10.12 Ke thuto efe e o e ithutileng go tswa mo khutshweng e? (2)
- 10.13 Ke ka ntlha ya eng Mogakwe a ne a rata Mmadira? (2)
- 10.14 Naya leina la mogatsa Mogakwe? (1)
- 10.15 Tlhalosa ka bokhutshwane se se tlhodileng kgaogano ya Mmadira le Tatlhego. (4)
- 10.16 Tatlhego o ne a agile kwa kae? (1)
- [35]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: MABOKO A SETSWANA – Morulaganyi MK Mothoagae

Araba dipotso di le PEDI fela mo karolong e.

POTSO 11

Buisa nopolole e e latelang mme morago o arabe dipotso.

Serurubele sa molapo – JSS Shole

- 1 Ke a go bona Seokama-metsi Seaphaphasela
- 2 Kgaitساديا selemo monyadi wa tsatsi.
- 3 Bona o ya tlase, o ya godimo
- 4 O binela metsi e bile o ikobile
- 5 Mabela-ga-rekwe, Rurubele wa molapo.
- 6 Le nna fa ke le mebala nka ya nokeng,
- 7 Nka ya nokeng le nna ka ipona,
- 8 Ka ko ka itekola le nna motlhoka-balekodi.
- 9 Montlenyane wa noka tlhe o majabajaba,
- 10 Tshetsana e tshesane e a go galela
- 11 Mosese wa gago o ka bo o apolelwa
- 12 Ka kopela Nnyana tabarakwe.
- 13 Monyadi wa lesedi o labe sengwe fela:
- 14 Ga o itse pina, ga o na molodi,
- 15 O gailwe ke botshe jwa bo-notshe.
- 16 Nkopele diphuka ke fofe nao,
- 17 Re fofele Mmankgodi mmogo,
- 18 O nkopele mmala, ke go kopele pina.
- 19 ke tshaba thata go go baa menwana
- 20 ka tloga ka senya badimo ba kgapile
- 21 Ba marile matswatswa, masita batho

- 11.1 Serurubele se bonagala thata ka setlha sefe sa ngwaga? (1)
- 11.2 Ke eng se se dirang gore tshetsana e galele serurubele? (2)
- 11.3 Ke lefelo lefe go ya ka mmoki leo le ratiwang ke serurubele? (1)
- 11.4 Leboko le, ke la mofuta ofe? (½)
- 11.5 Ke ponagalo efe ya poko e e tlhagelelang mo meleng ya 6 le 7? (2)
- 11.6 Fa o lebile mosese wa serurubele o mmoki a buang ka ona ke eng? (2)
- 11.7 Ke dilo dife tse PEDI tse di dirang gore mmoki a eletse go fofa le serurubele? (2)
- 11.8 Nopola polelo e e supang gore serurubele ga se na modumo. (2)
- 11.9 Naya leina la sekapuo se se dirisitsweng mo moleng wa 4. (2)

- 11.10 Goreng mmoki a tshaba go baya serurubele monwana? (2)
- 11.11 Mmoki o senola maikutlo a a ntseng jang ka leboko le? (1)
[17½]

POTSO 12

Buisa nopollo e e latelang mme morago o arabe dipotso.

Bosigo bo tsene – TM Serobatse

- 1 Morwa molatlhwa-le-bowa o totile kgoro ka tlhoafalo,
- 2 Gore lerapo la ntlha le le latlhwang le kakatlelwe,
- 3 Ka meno a a kgekgeuthang lerapo ka mowa wa tlhoafalo,
- 4 Ka mowa wa tlhoafalo sejo sengwe le sengwe ga se tlogelwe.
- 5 Diphologolo le dinonyane tsa bosigo di a kalapa,
- 6 Di kalapela go itlamela le go tlamela bana ka dijo,
- 7 Tse di bonwang ka go nanara le gona go kalapa,
- 8 Di sa lebane gore le tsona bosigong di ka fetoga dijo.
- 9 Tshisibalo bosigo e remisa mooko marapong,
- 10 Tsotlhe dibatana le dinong di sesela ka tsholofelo,
- 11 Ya re gore tshetlha ya dikgwa e gosomane dilaong,
- 12 Gonne fa e puruma tsotlhe di felelwa ke tsholofelo.
- 13 Batho ka mmetela ba oletsegetse mo magaeng a bona,
- 14 Ba amogetsana magang le go itekodisana sentle,
- 15 Gore fa ba nanoga ba ya go robala malaong a bona,
- 16 Ba bo ba thethebaditse dipelo tsa bona le maikutlo sentle.

- 12.1 Ke sekapuo sefe se se dirisitsweng mo moleng wa 1? (2)
- 12.2 Goreng molatlhwa-le-bowa a lebagane le mojako ka tlhoafalo? (2)
- 12.3 Ke ponagalo efe ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 5 le 6? (2)
- 12.4 Leboko le, ke la mofuta ofe? Tshegetsa ka lebaka. (2½)
- 12.5 Naya morumo wa temana ya 4. (2)
- 12.6 Tlhalosa setlhogo sa leboko 'Bosigo bo tsene'. (2)
- 12.7 Nopola mola o o supang gore bontsi jwa batho bo fitlhelwa mo malapeng a bona bosigo. (1)
- 12.8 Tlhalosa bokao jwa mola wa 14. (2)
- 12.9 Mmoki o senola maikutlo afe ka leboko le? Tshegetsa ka lebaka. (2)
[17½]

POTSO 13

Buisa nopolo e e latelang mme morago o arabe dipotso.

Ke go tsenya phatsimane – GK Setou

- 1 Phatsi, phatsi, tseke, tseke! Selo sa botlhokwa,
- 2 Selo se jang madi go tlogela kgetse e le leome;
- 3 Phatsimane tshitswana sesupa go rata,
- 4 Selo e reng se tsentswe monwaneng go lebelebiwe;
- 5 Phatsimo e gakolola molebi go jesa matlho bontle.
- 6 Ke go tsenya phatsimane, morwadia Sefike,
- 7 Ke go galaletsa monwana tsatsi le tshega,
- 8 Ka ntlha ya kgalalelo ya lorato pelong ya me.
- 9 Phatsimo ya phatsimane e tla phimoga fa o e phimola;
- 10 Lorato le lona ke leoto la morago go gata bogatogo.
- 11 Fetoga letsatsi, ngwana wa Bakwena, mo motshegareng,
- 12 Tsatsi le letsatsi o mphatsimele se-ka-phatsimane.
- 13 Fetoga ngwedi bosigo, o nkgalalelele ka lorato.
- 14 Marang a lorato lwa gago e nne lefelo lentle go latsa tlhogo.
- 15 Phatsimane ke e go tsenyang, e phatsimise bophelo ba me.
- 16 Kana o a bo o galalela jang morwadia rratsalaaka!
- 17 Bontle ba gago bo ka eledisa difofu pono,
- 18 Bontle ba gago bo ka fetola segopa sa makau dimumu.
- 19 Sefike ga a itire a bitsa palo ya medimo a boduletse,
- 20 Pelo e a fufula fa a nagana go go naya matlaafuduga,
- 21 Nna morwa Setou ooManyane wa Morokologadi ke a go tsaya.

- 13.1 Nopola mola o o bontshang gore phatsimane e ne e phatsima tota. (1)
- 13.2 Tlhalosa bokao jwa mola wa 2. (2)
- 13.3 Bokao jwa phatsimane ke eng go ya ka leboko? (2)
- 13.4 Mmoki o kaya eng ka mola wa 9? (2)
- 13.5 Ke sekapuo sefe se se tlhagelelang mo moleng wa 7? (2)
- 13.6 Neela ponagalo ya poko e e mo meleng ya 17 le 18. (2)
- 13.7 Go ya ka leboko ke mang yo o neng a nyala? (1½)
- 13.8 Maikutlo a mmoki ke afe mo lebokong le? Tshegetska ka lebaka. (2)
- 13.9 Naya ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo temaneng ya 3, o bo o e nopole. (2)
- 13.10 Nopola sekapuo sa tshwantshiso mo temaneng ya 2. (1)

[17½]

POTSO 14

Buisa nopollo e e latelang mme morago o arabe dipotso.

Motlha, nkemele – NCD Mogotsi

- 1 O bobebe fa o feta, mme ga o boele morago,
- 2 Ntswa gone o le bobebe go fitlhisana molaetsa.
- 3 Kana o ka retelelwa keng o le mogale?
- 4 Le nna nkgopole setilong seo sa gago.
- 5 Ke mokgarakgatshegi 'fatsheng leno;
- 6 Ke golegilwe mabapi le go go itse.
- 7 Boitumelo jwa motho a kile a bona lesedi, bonnye;
- 8 Gonne malatsi ano sephiri ga se tlhole se tlotlwa.
- 9 Motlha, ema ka ditlhabano tsa gago;
- 10 Mphetolele maikutlo a motho wa gago.
- 11 Boa o tsenye lorato mo bathong;
- 12 Tshuba lesedi la kutlwisiso mo go bone.
- 13 Ke botoka go na le maabane;
- 14 Diphetogo di le mmalwa di nkaparetse,
- 15 Tlanelo ya lapa nna tota kajeno nka e phutha
- 16 Fa fela Mmapitso a ineeletse.
- 17 Kana ke mo anegetse ka tsa pelo maloba
- 18 Mo fifing la sentseelengwana, re na le Kabelo.
- 19 O bile a nkadima sakatuku,
- 20 Ka be ka re sethitho go se nene.
- 21 Kajeno letsatsi le tsile ka disele,
- 22 Le tsile ka mokgweleo pelong ya me;
- 23 Therisano motho wa me a e lebala le penne,
- 24 Tsa maloba ya nna dithuthuntshwane.

- 14.1 Ke sekapuo sefe se se renang mo lebokong le? (2)
- 14.2 Naya leina la ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 5 o bo o e nople. (2)
- 14.3 Tlhalosa gore mmoki o kaya eng ka mola wa 1. (2)
- 14.4 Naya morero wa leboko le. (2)
- 14.5 Ke eng seo se neng se kgarakgatsha mmoki? (2)
- 14.6 Go ya ka wena a o bona motlha o le botlhokwa? Tshegetsana ka lebaka. (2)
- 14.7 Maikutlo a mmoki ke afe mo lebokong le? (2)

- 14.8 Leboko le, ke la mofuta ofe? Tshegetsa karabo ya gago. (1½)
- 14.9 Tlhalosa bokao jwa temana ya 3. (2)
[17½]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA D: 35
PALOGOTLHE: 70